

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלישלת האור

שער
ראשון

היכל
שמיני

מאמר

שמאלו תחת לראשי – תרצ"א

מכבוד קדושת

אדמו"ר יוסף יצחק

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור בפעם הראשונה מכת"ק

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים וארבע לבריאה

מוקדש

לחיזוק ההתקשרות לנשיאנו

כ"ק אדמו"ר זי"ע

ולזכות

הרה"ח ר' אברהם אליעזר הלוי וזוגתו מרת פעשע לאה שיחיו קליין

הרה"ת ר' שמעון וזוגתו מרת אסתר שיחיו גאלדמאן

הרה"ת ר' משה הלוי וזוגתו מרת מנוחה קריינדל

בניהם ובנותיהם

הרה"ת שלמה הלוי וזוגתו מרת חנה, ובתם רחל

מרת זיסי ובעלה הרה"ת אהרן משה גראַסבוים,

ובנותיהם חי' מושקא וחנה מרים

מרת חנה ובעלה הרה"ת שניאור זלמן שפירא, ובנם מנחם מענדל

הרה"ת יוחנן הלוי וזוגתו מרת אסתר יהודית, ובתם מושקא

חי', שמואל זנוויל הלוי, מושקא

שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

קליין

למשנה, עשרה לתלמוד, אחד להוראה, וידוע⁷² דמקרא בעשי, פי' דמי שלומד
אותיות ונקודות התנ"ך בקדושתן⁷³ מאיר האור גם בעשי, מאה מהם יכולים
לבוא למשנה היינו השגת יצי⁷⁴, ועשרה מהם לתלמוד השגת הבריאה, ואחד
להוראה גילוי האצי, והיינו דע"י לימוד התורה ומצות מעשיות נעשים מוחו
ולבו זכים אלף פעמים, וכנ"ל דמספר אלף הוא באצי, אבל הגילוי הוא רק
במוח ולב בלבד, אמנם זה שהמטה יזדכך ויתעלה והוא ע"י עבודה דוקא, שזהו
עבודתו של יצחק. וזהו שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני, דבכדי שיהי' וימינו
תחבקני שיהי' כלי להגילוי אור הנמשך ע"י המצות, והיינו דגם המטה יזדכך
ויתעלה הוא דוקא ע"י שמאלו תחת לראשי, שהוא העבודה בהזדככות
החומריות והישות שלו, ואז טל תורה מחייהו⁷⁵.

ב"ה.

פתח דבר

לקראת ש"פ ויקהל-פקודי, פ' החודש, מבה"ח ניסן, הננו מוציאים לאור
— בפעם הראשונה — את המאמר ד"ה שמאלו תחת לראשי גו' אשר לכ"ק
אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע מש"פ ויק"פ, פ' החדש, ה'תרצ"א.

*

לתועלת הלומדים באו בשולי הגליון מראה מקומות וציונים — נערכו
ע"י הרה"ת ר' אהרן לייב (בהרשד"ב) שי' ראסקין.

מערכת „אוצר החסידים“

יום הבהיר כ"ה אדר, ה'תשס"ד
ברוקלין, נ"י.

MAAMAR

SMOYLOY TACHAS LE'ROSHI – 5691

Copyright © 2004

by

Kehot Publication Society

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

Order Department:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213

(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148

www.kehotonline.com

All rights reserved.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

Printed in the United States of America

72) תניא אגה"ק סכ"ו (קמד, א). לקו"ת ויקרא ה, סע"א ואילך.

73) ראה ספר המאמרים תרפ"ט ע' 116. ספר השיחות תרפ"ט ע' 44. וש"נ.

74) בד"ה ואלה תולדות תרמ"ג שבערה 1 מציין כאן: וכמ"ש בבה"ז [=בביאורי הזהר]

פ' בראשית [ב, ד ואילך] אתחא דההוא נער כו' ע"ש.

75) ראה ילקוט שמעוני ישעי' רמז תלא. תניא ספ"ו.

המשיך שיהי גילוי אלקות למטה, כמו אברהם ע"י עבודתו, והיינו דכשם שא"א הנה ע"י עבודתו בהכנסת אורחים וגמ"ח המשיך גילוי שם הוי', הנה יצחק ג"כ המשיך גילוי אלקות למטה. ומ"מ הנה גוף ועצם עבודתו של יצחק הי' באופן אחר, דהיינו הזדככות הגשמיות בבחי' העלאה, שהמטה יזדכך ויתעלה, דהנה באלקות אינו שייך מעלה ומטה גשמית כי הוא ית' למעלה מגדר מקום, ופי' מעלה הוא מדרי' גבוה, ומטה היא מדרי' הפחותה, ועבודת יצחק הי' להעלות את המטה לבררו ולזככו. וההפרש ביניהם הוא, דהנה אאע"ה המשיך המשכת אלקות למטה בבחי' מלמעלמ"ט, וכמו בענין המצות כמו שהן מצד עצמן, דכל מצוה ומצוה הוא גילוי אור עליון, וכאשר האדם מקיים המצוה מאיר עליו אור המצוה ההיא, ומ"מ הרי גוף ועצם חומרו וטבעו אינו מזדכך עי"ז כלל⁶⁵. וכמו שנראה במוחש דיש כמה בני"א מקיימי תורה ומצות כהלכתן, ומ"מ הרי אין זה נוגע לעצמן כלל, והיינו דאור המצוה אינו פועל הזדככות החומריות שלהם כלל, וטעם הדבר הוא לפי שזהו בבחי' גילוי מלמעלמ"ט בלבד. משא"כ יצחק נעקד ע"ג המזבח שהו"ע מס"נ בפועל (וכמ"ש במ"א⁶⁶ ההפרש בין מס"נ דאברהם להמס"נ דיצחק), דאז הנה הגוף עצמו מזדכך להיות כלי לאלקות, וזהו עבודת יצחק בחפירת בארות שהוא הסרת העפר, וענינו בעבודה הוא הזדככות החומריות והעביות והישות, דהסרה זו והזדככות זאת היא ע"י עבודה דוקא, היינו עבודה בפועל ממש להיות עוצם ענינו⁶⁷ וכולם פיו וכו'⁶⁸, ולכן הנה גם מי שהם מהדרים במצות לקיימן כהלכתן ועוסקים בתורה, דודאי הדבר דאור התורה והמצוה מאיר עליהם, מ"מ הרי עצם חומר ישותם וטבעם הגס נשאר בתקפו כאשר בתחלה. וכמו שאנו רואים במוחש דיש כאלו שהם בני תורה ויראי אלקים, ומ"מ הנה טבעם קשה, וכאשר יש להם איזה דין ודברים עם זולתם, אם שהכל הוא ע"פ דיני התורה, אבל בכ"ז הנה הכל הוא בעביות וישות, דהסיבה לכל זה הוא מפני העדר העבודה בהזדככות הגוף ונפש הטבעי, דע"ז אינו מספיק הלימוד דתורה וקיום המצות, כ"א צריכי' עבודה בפועל בכירור וזיכוך גופו וכו'. ובזה יובן ל' רבינו נ"ע⁶⁹ דע"י מצות מעשיות נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, דצ"ל מהו המספר אלף פעמים, ולמה מוחו ולבו דוקא. אך הענין הוא⁷⁰ דהנה איתא⁷¹ אלף כנסים למקרא מאה מהם

(65) ראה גם תניא פמ"ו (סו, א"ב).

(66) ראה ד"ה ואלה תולדות תרמ"ג שבהערה 1.

(67) ע"פ ישעי' לג, טו.

(68) ראה תניא פכ"ז (לד, ב).

(69) תו"א בראשית א, ב. ועם הגהות — אוה"ת שם ח"ו תתרכו, ב ואילך. סה"מ תרל"ח ע' רלב ואילך.

(70) בהבא לקמן — ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' שכא.

(71) ויק"ר רפ"ב. קה"ר פ"ז, כת.

בס"ד. ש"פ ויק"פ, פ' החדש רצ"א

שמאלו¹ תחת לראשי וימינו תחבקי², ואי' במד"ר במקומו כתיב³ לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו, אי זהו דיבוק (כלו) חיבוק, כי כן דרך המחבק מניח שמאלו תחת ראש המחובק ומחבקו בימינו, מ"כ) שמאלו תחת לראשי, ומשמע מזה דבכדי שיהי' וימינו תחבקי הוא ע"י שמאלו תחת לראשי תחלה דוקא, והגם דהעיקר הוא החיבוק, והחיבוק הוא בימין דוקא, מ"מ הנה בכדי שיהי' וימינו תחבקי הוא ע"י הקדמת שמאלו תחת לראשי תחלה. והיינו שהן שני מיני עבודה, הא' ללכת בכל דרכיו ית' בקיום התומ"צ, שהו"ע העבודה דימין מקרבת⁴, שהרי בכל מצוה ומצוה שהאדם עושה ה"ה מתקרב לאלקות ומתאחד בו ית', דזהו פירוש שם מצוה מל' צוותא וחיבור⁵, שמתחבר עם או"א"ס ב"ה, דהנה מצות הם רצה"ע אשר כך גזרה רצונו ית', וע"י קיום הרצון בהידור הנה עי"ז הוא מתאחד ומתחבר עם או"א"ס ב"ה, דזהו חסד עליון אמיתי וקירוב גדול במאד, וכאמרם ז"ל⁶ רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. והב' הוא לדבקה בו שע"ז הוא אומר אי זה דיבוק, והיינו דהגם דגם העבודה דללכת בכל דבריו⁷ הוא ג"כ מצד הדביקות באו"א"ס ב"ה, וכמאמר רבינו נ"ע⁸ והמקיימן באמת הוא האוהב את שם השם וחפץ לדבקה בו, אמנם דביקות זו היא הדביקות דימין מקרבת, אבל שיהי' ולדבקה בו ית' בדבוק אמיתי הוא שמאלו תחת לראשי. וכדאי' בזח"ג (דע"ד ע"א) ר' יהודה אמר בשעתא דאסגיאו זכאי בעלמא, כנסת ישראל סלקין⁹

1) המאמר מיוסד על ד"ה ואלה תולדות יצחק תרמ"ג (סה"מ תרמ"ג ע' כו ואילך) שהוא הגהות לד"ה הנ"ל תרל"א. ד"ה הנ"ל תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' ע ואילך)*. שמיוסד על ד"ה הנ"ל בתו"א תולדות יז, א ואילך**.* ועם הגהות כו' — אוה"ת שם ח"ד תתד, ב ואילך. תתיג, א ואילך.

2) שה"ש ב, ו.

3) עקב יא, כב.

4) סוטה מז, א. וש"נ.

5) לקו"ת בחוקותי מה, ג. רד"ה ביום השמע"צ תרצ"ב. סה"מ תרח"ץ ע' נב. וש"נ.

6) מכות כג, ריש ע"ב (במשנה).

7) כ"ה בכי"ק.

8) תניא פ"ד.

9) בזרה שלפנינו: סלקא.

(* עוד מאמרים המיוסדים על ד"ה הנ"ל תרע"ח: סה"מ תרח"ץ ע' קכט ואילך. ע' קמג ואילך. תרצ"ט ע' 105 ואילך.

(** ומקבילו — ד"ה שמאלו תחת לראשי תקס"ט (מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"א ע' תקס"ט ואילך). ד"ה ואלה תולדות בתורת חיים תולדות קמב, א ואילך.

ית' למטה בארץ הלזו הגשמית, וזהו ואם רץ לכך דכשהוא ברצוא ותשוקה הנה אמיתית הרצוא הוא סיבה לשוב, ולכן הנה ר' עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום⁵⁷, דענין הרצוא האמיתי הוא הדביקות בהכוונה הפנימית של הרצוא, ובפנימי הרצוא הרי נרגש הכוונה פנימי להיות בבחי' שוב⁵⁸, וכמ"ש⁵⁹ לא לתהו בראה לשבת יצרה, דהכוונה הפנימית היא להיות למטה ולקיים תומ"צ ולעשות למטה כלים לאלקות, וזהו ואהבת שיהא שם שמים מתאהב על ידך בבחי' המשכה מלמעלמ"ט. דהנה מצינו שנק' הקב"ה בשם שמים, כמ"ש⁶⁰ ואתה תשמע השמים ולא נא' בשמים כ"א השמים, והיינו כי שמים הוא בחי' ז"א דאצי", ושם שמים הוא בחי' מל' שנק' שם שהוא רק שם מבחי' שמים, ופי' שיהא שם שמי' מתאהב הוא, דהנה אי' בת"ז⁶¹ וכד אנת תסתלק מינייהו אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא, גופין הם בחי' כלי המדות, ואור המאיר במדות ובע"ס הם הנק' נשמתין, וכד אנת תסתלק דהיינו בזמן הגלות אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא, ואז חיות כל העולמות הוא מבחי' הכלים, כי הכלים דע"ס הם ג"כ אלקות בעצם מהותם, רק דשרשן הוא בבחי' הרשימה, ולכן הנה הכלים אור עצמן הוא בבחי' העלם, ולהיות דבזה"ג הרי חיות העולמות הם מהכלים משו"ז הנה ההנהגה בזמה"ג הוא דאותתנו לא ראינו⁶² ורבו כמו רבו ההעלמות וההסתרים, ולזאת העבודה היא שיהא שם שמים מתאהב דהיינו להמשיך בחי' אוא"ס ב"ה בשם שמים שיהי' גילוי אלקות למטה, וזה הי' עבודת אאע"ה להמשיך בחי' אוא"ס ב"ה מלמעלמ"ט ע"י הכנסת אורחים, וזהו גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה, דשכינה הוא בחי' מל', וע"י הכנסת אורחים ממשיכים להיות שם שמים מתאהב.

והנה כל זה הוא עבודת אאע"ה שהוא בבחי' מלמעלמ"ט, אמנם עבודת יצחק הוא בבחי' מלמטלמ"ע, ולכן הי' עבודתו בחפירת בארות. והגם דלכאו' עבודת יצחק ג"כ מלמעלמ"ט, שענין חפירת הבאר הוא גילוי ההעלם שיהי' נובע מהמקור, והיינו דע"י החפירה בארץ מתגלה המקור הנובע, וכתי'⁶³ כי עמך מקור חיים, ונק' מקור מים חיים⁶⁴, ועבודת יצחק בחפירת הבארות הי' שיהי' גילוי אלקותו ית' מהעלם אל הגילוי, א"כ הרי לכאו' הוא שוה לעבודת אברהם שהיא מלמעלמ"ט. אך הנה באמת הרי עבודת יצחק הי' מלמטלמ"ע, והיינו שעיקר עבודתו הי' בבחי' העלאה מלמעלמ"ע, והגם דגם הוא בעבודתו

ריחין טבין, ומתברכא ממלכא קדישא ואנפהא נהירין, ובזמנא דאסגיא חייבין בעלמא כביכול כנסת ישראל לא סלקא ריחין טבא, ואטעמא¹⁰ מסטרא אחרא מרירא כדין כתי' (איכה ב"י) השליך משמים ארץ וגו' ואנפהא חשוך. ר' יוסי אומר בשעתא דאסגיא זכאין בעלמא כתיב (שיר ב') שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני, ובזמנא דאסגיא חייבין בעלמא כתיב¹² השיב אחור ימינו. וביאר הפרד"ס בשער ח' שער מהות והנהגה פי"ט דענין היחוד העליון הוא ע"י מעשה התחתונים, ובזה הוא שמדברים ר' יהודה ור' יוסי, באופן ובמעלת מדרגת היחודים העליונים, דר' יהודה מדבר בכללות שפע הכולל בלבד, וזהו אומר ומתברכא ממלכא קדישא, דהיינו כללות שפע העליון, ור' יוסי פי' על ענין היחוד ממש. והנה זכאין וחייבין הרי אין הכוונה כפשוטו ממש, והיינו במעשה הטוב או היפוכו ח"ו, כ"א הכוונה הוא על העבודה הפנימית והעדרה, אשר גם זה בא בסיבת הב' יצירין, כאמרם ז"ל (ברכות דס"א ע"א) דרש רב נחמן בר רב חסדא מאי דכתיב¹³ וייצר ה' אלקים את האדם כו' בשני יודיין, שני יצרים ברא הקב"ה אחד יצר טוב ואחד יצר רע, דלכאו' א"מ איך יצה"ר ונה"ב יש להם שייכות לאות יו"ד. אלא כדפירש רבינו נ"ע (לקו"ת בד"ה ענין נסכים)¹⁴ דטו"ר יש בכל העולמות, ואין הכוונה רע ממש ח"ו אלא היינו חו"ג, ולפי"ז פי' רע הוא ע"ד בינה דינין מתערין מינה וכו'¹⁵, וכדפי' הרמ"ז בפ' תזריע דמ"ו¹⁶ וייצר בשני יודיין שהם נמשכים מחו"ג מים ואש, אבל אחד מן היודיין נקוד ונרגש והשני נסתר, רמז שחפץ ד' שיצה"ר יהי' נכלל ביצ"ט ויכנע לו, והיינו דהיצה"ר בשרשו הוא ג"כ טוב, אלא שהוא בסוד הגבורה, ובקדושה הנה גם מדת הגבו' היא טוב אלא שהוא בבחי' תגבורת, והעבודה היא להיות התכללות הגבו' בחסד, וזהו שמאלו תחת לראשי, הנה אז הוא וימינו תחבקני במדרי' עליונה יותר מכמו שהוא ימינו תחבקני מצ"ע.

והנה הראב"ע ז"ל¹⁷ פירש שמאלו עולת הערב, וימינו עולת הבקר, עולת הבקר ועולת הערב הם ב' תמידין שהיו מקריבין בכל יום בבהמ"ק, ועכשיו הנה התפלות במקום תמידין, שהם תפלת שחרית ותפלת מנחה. דהנה אמרו"ל (ירושלמי ברכות פ"ד ה"א¹⁸) תפלות מאבות למדום, תפלת השחר מאברהם וכו', תפלת המנחה מיצחק, תפלת הערב מיעקב, ולהיות דשחרית

(10) בזהר שלפנינו: טבין, ואטעמת.

(11) פסוק א.

(12) איכה שם, ג.

(13) בראשית ב, ז.

(14) שלח מא, א (והוא בד"ה בפ' נסכים).

(15) ראה זח"ג י, סע"ב ואילך.

(16) ע"ב. וראה גם לקו"ת ס"פ שלח (נב, ב). קיצורים והערות לתניא ע' פב.

(17) עה"פ. הובא באוה"ת שה"ש ח"א ע' רלג.

(18) וראה ברכות כו, ב.

(57) חגיגה יד, ב (כגירסת העין יעקב). ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א.

(58) ראה תו"א וישלח כה, ב. סה"מ תרמ"ט ע' רנט ואילך. לקו"ש ח"ג ע' 988 ואילך.

(59) ישע"י מה, יח (ושם: תהו).

(60) מלכים"א ח, ל ואילך. ועוד.

(61) בהקדמה (ז, ב).

(62) תהלים עד, ט.

(63) שם לו, יו"ד.

(64) ירמי' ב, יג. יז, יג.

רבות עשית כו' נפלאותיך ומחשבותיך, דמבחי' נפלאותיך ומחשבותיך הם הריבוי נבראים עד אין קץ ושיעור כלל, ואומר נפלאותיך ומחשבותיך אלינו, היינו שהם רק אלינו, דלגבינו נק' נפלאותיך ומחשבותיך, אין ערוך אליך, דלגבי א"ס ב"ה אין ערוך כלל.

והנה כדי שיתהווה בחי' נפלאותיך ומחשבותיך מא"ס ב"ה, הנה ע"ז הוא אומר אגידה ואדברה עצמו מספר, דצ"ל צמצומים עד אין שיעור, וידוע דדיבור הוא בחי' צמצום, וכמ"ש⁴⁷ כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו, דהנה זה מה שנתהווה בחי' חכ' וכל ההשתל' זהו ע"י הצמצום, ולכן לגבי ית' הוא אין ערוך אליו כלל, ומהאי טעמא אנו אומרים אלקינו ואלקי אבותינו, ומקדימי' תיבת אלקינו לאלקי אבותינו, כי בכדי שיהי' בחי' אבותינו שהם בחי' חו"ב, הוא ע"י אלקינו שהוא מדת הצמצום, ואומרים ואלקי בתוס' וא"ו, להורות על ההמשכה שבבחי' חכ' הבא לאחר הצמצום דאלקינו, דאות ו' מורה על ההמשכה⁴⁸, אמנם המשכה זו הוא בבחי' שערות⁴⁹ וכמאמר⁵⁰ אבא יונק ממזלא שהוא בחי' צמצום דשערות, וכונדע⁵¹ דהשערות הם רק מותרי מוחין שהיא הארה מועטת ומצומצמת, וזהו בראשית ברא אלקים⁵², דפי' בראשית הוא בחי' ראשית חכ'⁵³ שהוא ראשית הגילוי, וכדי שיהי' בחי' ראשית דהיינו בחי' חכ', הנה ברא אלקים שזהו ע"י הצמצום דוקא. וכאשר האדם יתבונן בכל זה דכללות ההתהוות היא מהארה בלבד שאינה בערך כלל, והארה זו באה ע"י הצמצום, הנה אז הרי בדרך ממילא יבוא לכלל רצון ותשוקה להכלל בא"ס ב"ה, וכדאי' בס"י⁵⁴ ואם רץ לבך שוב לאחד, והיינו דאם הרצוא שלו הוא באמת בפנימיות, הנה מרצוא זה בא לכלל שוב בכדי שיהי' בחי' אח"ד. דהנה כתיב⁵⁵ שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז, ואי' במד"ר במקומו, שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראתו, עמודי שש שנברא לששה ימים, מיוסדי' על אדני פז אלו פרשיותי' של תורה, וכמאמר⁵⁶ נתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, והיינו שיהיו תחתונים, והן המה ע"י עבודתם יעשו כבי' דירה לו

- (47) תהלים קמה, יא.
 (48) תניא אגה"ת פ"ד (צד, ב). לקו"ת בשלח א, א. ובכ"מ.
 (49) בד"ה ואלה תולדות תרמ"ג שבהערה 1 מציין כאן: ע' בתו"א פ' ויצא נכב, סע"א ואילן] בביאור לד"ה ושכתי בשלום ו' שיעור כו' יעו"ש.
 (50) זח"ג (אד"ר) רפט, ב. עץ חיים שער הכללים פ"ה. שער יג (שער א"א) ספ"ט. שער יד (שער אר"א) פ"ג. שם ספ"ח. ועוד.
 (51) לקו"ת תצא לו, ג. לו, ב. נצבים נב, ב. סהמ"צ להצ"צ קד, ב ואילן. ובכ"מ.
 (52) בראשית א, א.
 (53) תהלים קיא, יר"ד.
 (54) = בספר יצירה (פ"א מ"ח. וראה תניא פ"נ. סה"מ תרנ"ט ע' ריג. וש"נ).
 (55) שה"ש ה, טו.
 (56) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

ומנחה הם כנגד תמידין, לזאת הם חובה, שהם המשכות הקבועים בסדר ההשתל', ותפלת ערבית היא עוד גבוה במעלה ומדריגה יותר, ולכן נקראת¹⁹ בשם רשות, שהיא בחי' המשכה שלמעלה מסדר השתל'²⁰. וזהו שמאלו תחת לראשי וימינו תחבנקי, שמאלו תחת לראשי הוא עולת הערב מדתו של יצחק, וימינו תחבנקי הוא עולת הבקר מדתו של אברהם. כי הנה עבודתו של אאע"ה הי' גמ"ח והכנסת אורחים, כמ"ש²¹ ויטע אשל כו' ויקרא שם בשם ה' אל עולם, שהמשיך שם הוי' בעולם, ע"י שהי' מאכיל ומשקה לכל ואפי' לערביים²², וכאמרז"ל (סוטה ד"י ע"א) ויטע אשל ר"י ור' נחמי' ח"א אשל זה פרדס, וח"א אשל זה פונדק, ויקרא שם בשם ד' אל עולם אמר ריש לקיש (שם ע"ב) א"ת ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפי כל עובר ושב, כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם וכי משלי אכלתם, והלא משל אלקי עולם אכלתם, הודו וברכו למי שאמר והי' העולם, והיינו דכל השפעות הגשמיים שהשפיע אאע"ה לכל עובר ושב הי' בשביל כוונה אלקית לפרסם אלקותו ית' בעולם, ועי"ז המשיך גילוי שם הוי' בעולם, דעולם הוא טבע, שהאור האלקי מוסתר ונעלם, ואאע"ה ע"י פרסום אלקותו ית' בעולם המשיך בחי' למעלה מן הטבע בטבע, ולימד דעת כי הטבע עצמו הוא אלקות, ואופן השפעתו הוא בדרך מלמעלה למטה, שחיפש ורדף אחרי אנשים להשפיע להם חסד וטוב, וזהו שהי' מרכבה למדת החסד שהוא מלמעלה למטה, וכדאי' בפרד"ס²³ בשם ס' הבהיר²⁴ אמרה מדת החסד לפני הקב"ה רבש"ע מימי היות אברם בארץ לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי אלא אברהם עומד ומשמש במקומי, והחסד האמיתי הוא שבא בדרך גילוי מלמעלה"ט. ובוה יובן משארז"ל (ב"ב דט"ז ע"ב) אבן טובה היתה תלוי' בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה, אמר אביי היינו דאמרי אינשי אידלי יומא (הוגבה שמש, כשהחמה זורחת, רש"י) אידלי קצירי (מיקל החולי, רש"י), שמש שמו של הקב"ה, וכל רפואה היא משם הוי', וכמ"ש²⁵ כי אני הוי' רופאך²⁶. ואאע"ה ע"י עבודתו המשיך גילוי שם הוי' בעולם, ואופן ההמשכה הוא בדרך גילוי מלמעלה למטה. ועבודת יצחק הי' הענין דחפירת בארות שהוא בחי'

- (19) ברכות ד, ב. כז, ב. ירושלמי שם.
 (20) ראה לקו"ת סוכות פ, סע"ג. שה"ש כד, ב. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי יג, סע"ד, ולהצ"צ ח"א ע' פה ואילן. סה"מ תרס"ח ע' קע ואילן. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 156. וש"נ.
 (21) וירא כא, לג.
 (22) ראה ב"מ פו, ב. פרש"י וירא יח, ד.
 (23) שער כב (שער הכינויים) פ"ד.
 (24) סקצ"א.
 (25) בשלח טו, כו.
 (26) ראה גם סה"מ תרפ"ד ע' קב.

רבכה³⁴, שהם נגד ד' עולמות אבי"ע, יחידות עשירות מאה בג' עולמות ביי"ע, ואלף ורבכה באצ"י, אלף בחכ' וכמאמר³⁵ אאלפך חכ', ורבכה בא"א³⁶, דד' עולמות אבי"ע הם בערך זל"ז, והגם דאין ערוך עשי' לגבי אצ"י, אמנם זהו רק במהות מעלתן העצמי, אבל בענין ההשתל' הרי גם העשי' היא בערך אצ"י ונק' סדר השתל', ואצ"י נק' בשם עולם³⁷, אבל אתה שהיא בחי' א"ס הוא חד ולא בחושבן, שהחכ' ראשית ההשתל' אין ערוך כלל לגבי א"ס, דזהו כולם בחכ' עשית³⁸ שהחכ' נחשבת כעשי' גשמיות לגבי א"ס. וזהו מ"ש³⁹ רבות עשית אתה ד' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך אנגידה ואדברה עצמו מספר, ופירש רבות עשית דריבוי הנברא' שנתהוו, וכמ"ש²⁸ מה רבו מעשיך הוי' כו', ומה גדלו מעשיך⁴⁰, שהם בריבוי גדול ומפולג במאד⁴¹, הנה שרש כולם הוא מבחי' חו"ב, וכמ"ש כולם בחכ' עשית, ואי' בזהר⁴² כולם בחכ' עשית בבינה, והיינו דשרש כל הנברא' הנה התהוותם הוא מבחי' חו"ב, וזהו נפלאותיך דקאי על חו"ב שהם מופלאי', דשרשם מבחי' פלא עליון. והגם שאינו דומה הנפלא דבחי' בינה להנפלא דבחי' חכ', דספירת החכ' היא בחי' נפלא ממש, וכדאי' בס"י⁴³ בל"ב נתיבו' פליאות חכ' כו', הרי דכל הל"ב נתיבות דחכ' נק' בשם פליאות, והעולה על כולנה הוא נתיב הל"ב דעלי' אתמר⁴⁴ נתיב לא ידעהו עיט⁴⁵, משא"כ בספירת הבינה הרי אמרו⁴⁶ (נדרים דל"ח ע"א) חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נתנו למשה חסר אחת שהוא שער הנו"ן, הרי שהמ"ט שערים הם בגדר התגלות, ורק שער הנו"ן הוא בבחי' פלא וענינו הוא שהוא למעלה מהשגה, ופי' מופלא כמו שת"א⁴⁶ כי יפלא ארי יתכסי שמכוסה ונעלם, שאין זה עדיין בחינת ומדריגת סתים אלא שהוא מכוסה בלבד, ומ"מ נקרא נפלאותיך, דחו"ב הם בבחי' פלא בכלל, שמופלא בחכ' ומכוסה בבינה, והם בגדר הגילוי, ומחשבותיך הם בחי' חו"ב שנמשכי' במדות, וזהו

העלאה מלמטה למעלה, וכמו בגשמיות הרי ענין חפירת הבאר הוא מה שמסיר את רגבי האדמה המכסה על גיד המעיין אשר נמצא בעמקי האדמה, ואז מתגלה המעיין, דטבע המעיין להיות המים נובעין ועולין מלמטה למעלה, וכמו הנהר שהוא מלא מעיינות, הרי המעיינות המה בקרקע הנהר, ומי המעיינות נובעין ועולין מתתא לעילא²⁷, עד כי יתרבו המים בריבוי גדול מאד ומתפשטי' באורך ורוחב הנהר ההוא, דכן הוא טבע המעיין להיות נובע ועולה מלמטה למעלה. וכן הוא בעבודה בנפש האדם שיש ב' מיני עבודה, הא' בדרך המשכה מלמעלה למטה והב' בדרך העלאה מלמטה למעלה.

וביאור ענין שני מיני עבודה דמלמעלה למטה ומלמטה למעלה הוא, דהנה אמרו⁴⁷ (שבת דקכ"ז ע"א) גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה, שנא²⁸ אד' אל נא תעבור מעל עבדך, שביקש אאע"ה שימתין כבי' עד אשר יכניס האורחים, וצ"ל איך שייך לומר שהכנסת אורחים גדול יותר מהקבלת פני השכינה. אך הענין הוא דהנה כתי'²⁹ ואהבת את הוי' אלקיך וגו', וידוע הקושיא³⁰ איך שייך ל' ציווי באהבה, דאהבה היא מדה שבלב, ועל מדה שבלב הרי אינו שייך ענין הציווי כלל, אם ישנה הרי ישנה ואם איננה אי אפשר לצוות עלי', כי הציווי לא יפעל בזה. אלא דפי' ואהבת הוא לשון המשכה, ואינו כמו שמפרשים בכ"מ³¹ דהציווי הוא על ההתכוננות היינו שיתבונן בענין אלקי ואז יבוא לידי אהבה, דזהו העבודה בדרך העלאה מלמטה למעלה, וכאן פירש ואהבת הוא ל' המשכה, דאהבה הוא קירוב וגילוי, ופירש ואהבת המשכה מלמעלה למטה, וכמאמר³² שיהא שם שמים מתאהב על ידך. והענין הוא דהנה אנו אומרים בנוסח התפלה אלקינו ואלקי אבותינו, ולכאו' הול"ל תחלה אלקי אבותינו ואח"כ אלקינו, ומפני מה אומרים תחלה אלקינו ואח"כ אלקי אבותינו. והנה אבותינו הם בחי' חו"ב, וכדי שיהי' בחי' חכ' אשר באין ערוך לגבי א"ס, הוא ע"י צמצום, וזהו הוי' אחד שאין כיוצא בו, והיינו שאין ערוך אליו כלל, דהוא ית' אינו בבחי' ערך והשתל' כלל, וכמאמר³³ אתה הוא חד ולא בחושבן שאינו בחושבן כלל, דחשבון הוא שיש ערך, כמו א' לגבי אלף אלפים וריבוי רבבות יש לו ערך. דהנה בתורה יש ה' מספרים יחידות עשירות מאה אלף

34) ראה לקו"ת ברכה צג, א ואילך. אוה"ת ענינים ע' כה. ע' מב. סה"מ פ"ת ע' קעז. ה"ש"ת ע' נה. אוה"ת שבהערה 70.
35) איוב לג, לג.
36) בדי"ה ואלה תולדות תרמ"ג שבהערה 1 מציינ כאן: ע' בדי"ה ואלה תולדות, [תר"ל"ז, וע' בלקו"ת פ' ברכה [הנ"ל הערה 34] ד"ה ואתא מרכבות כו' וצ"ע.
37) ראה גם ספר המאמרים תרל"ג ח"ב ע' תקו. ה"ש"ת ע' 112.
38) תהלים קד, כד.
39) שם מ, ו. וראה תו"א מקץ לא, ד ואילך. תורת חיים שם רכ, ג ואילך.
40) שם צב, ו.
41) ראה תו"א וארא נו, ב.
42) ח"ג מג, א. וראה המשך ר"ה תרצ"ב פרק ט.
43) = בספר יצירה (פ"א מ"א).
44) ראה תקו"ז ת"ל בתחילתו. פרדס שער יב פ"ג. אוה"ת לך לך ח"ד תשו, א ואילך. סה"מ תרנ"ח ע' יז ואילך.
45) איוב כח, ז (ושם: ידעו).
46) פ' שופטים יז, ח.

27) ראה זח"א רלה, סע"א. הובא באוה"ת תולדות שבהערה 1.

28) וירא יח, ג.

29) ואתחנן ו, ה.

30) אדמו"ר הזקן בשם הרב המגיד ממעזריטש בשם הבעש"ט — הובא בספר שני המאורות (למהרי"א הלוי עפשטיין מהאמיל תלמיד אדמו"ר הזקן) חלק ב ס"ב (ל, ב). ספר המאמרים תש"א ע' 116. וראה ספר הערכים חב"ד ח"א ערך אהבת ה' ס"א. וש"נ.

31) מקומות שצויינו בהערה הקודמת. סה"מ צ להצ"צ קצט, א.

32) יומא פו, א.

33) תקו"ז בהקדמה (יז, א).